

TARTU ÜLIKOOI VILJANDI KULTUURIAKADEEMIA

Muusika õppekava

Anne-Mai Valk

HIUMAA RAHVALAULIK

ELLI KÜTTIMI

LAULUREPERTUAARI JA

ESITUSSTIILI TUNNUSTE

ANALÜÜS

Seminaritöö

Juhendaja: Kadri Steinbach, MA (ajakirjandus ja
kommunikatsioon), Tartu Ülikooli Viljandi
kultuuriakadeemia õppedirektor

Viljandi 2024

SISUKORD

SISUKORD	2
SISSEJUHATUS	3
1. UEM RAHVALAUL JA RAHVALUULE	5
1.1 Uuemast rahvalaulust.....	5
1.2 Rahvapärase esitusstiili tunnuseid.....	7
2. PÄRIMUSMUUSIKAST HIIUMAAL	9
2.1 Lühiülevaade pärimusmuusika ajaloost Hiiumaal.....	9
2.2 Rahvaluule kogumine Hiiumaal.....	12
2.3 Elli Küttim (05.04.1909 - 24.02.1993).....	14
3. MEETOD JA ANALÜÜS	16
3.1 Uurimismeetod.....	16
3.2 Uurimismaterjal.....	17
3.3 Laulurepertuaari ja esitusstiili tunnuste analüüs.....	18
KOKKUVÕTE	24
SUMMARY	25
ALLIKAD	26
KASUTATUD KIRJANDUS	27
LISAD	28
Lisa 1: Elli Küttim - “Oh kui rasked on minu päevad” (1979).....	28
Lisa 2: Elli Küttim - “Kõpu meremeeste laul” (1979).....	29
Lisa 3: Elli Küttim - “Pilkelaul külatüdrukutest” (1962).....	30
Lisa 4: Elli Küttim - “Tee luuda ja too luuda” (1979).....	31
Lisa 5: Elli Küttim - “Liiri-lõõri lõokene” (1962).....	32
Lisa 6: Pildil rahvalaulik ja rahvaluulekoguja Elli Küttim ja folklorist Erna Tampere (Kõpus, 1979).....	33
Lisa 7: Elli Küttim huviliste ringis (1970).....	34
Lisa 8: Portreefoto Elli Küttimist (aasta pole teada).....	35

SISSEJUHATUS

Käesolev seminaritöö käsitleb minu poolt välja valitud Hiiumaa rahvalauliku Elli Küttime (05.04.1909 - 24.02.1993) laulurepertuaari ja esitusstiili tunnuste analüüsi, tuginedes Eesti Rahvaluule Arhiivi kogu (edaspidi ERA) ja Riikliku Kirjandusmuuseumi kogu (edaspidi RKM) helisalvestistele.

Õppides pärimuslaulu Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemias on mul tekkinud suur huvi oma kodusaarel tegutsenud rahvalauliku ja rahvaluulekoguja laulurepertuaari, esitusstiili tunnuste ja argipäevaelu osas.

Lisaks Elli Küttime laulurepertuaari ja esitusstiili tunnuste analüüsile, annan lühida ülevaate tema eluloost, uuemast rahvalaulust ja pärimusmuusikast Hiiumaal.

Noodistan ja analüüsin viite laulu:

- “Kõpu meremeeste laul” (RKM, Mgn II 1652 e),
- “Liiri-lõõri, lõokene” (RKM, Mgn II 1651 b),
- “Pilkelaul külatüdrukutest” (RKM, Mgn II 1652 c),
- “Oh kui rasked on minu päevad” (RKM, Mgn II 3134 (3)),
- “Tee luuda ja too luuda” (RKM, Mgn II 3134 (18)).

Käesoleva uurimuse eesmärk on välja selgitada rahvalauliku isikupäraseid esitusstiili tunnused. Nendeks on rahvalaulude esitamisekõrgus ehk toon, hingamine, varieerimine, kaunistused, aktsent, emotsioon ja esitusstiil (laulev, retsitatiivne või swingiv). (Roose, 2003)

Antud seminaritöö uurimisprobleem sõnastub: Millised olid legendaarse rahvalauliku ja rahvaluulekoguja Elli Küttime esitusstiili tunnused?

Olles pärimuslaulu tudeng, aitab seminaritöö mul paremini mõista kodusaarel lauldud laulurepertuaari kui ka tuntud rahvalauliku ja rahvaluulekoguja Elli Küttime esitusstiili tunnuseid. Seda kõike saan rakendada erialaselt ja väljaspool Tartu Ülikooli Viljandi kultuuriakadeemiat.

1. UUEM RAHVALAUL JA RAHVALUULE

1.1 Uuemast rahvalaulust

Meie rahvalaulude tekstid jagunevad kaheks rühmaks - vanemad ja uuemad. Nende eriomadus avaldub laulustiili sünniajas, kasutamiskiisis ja vormide tunnusoontes. Vanemat tüüpi rahvalaulu sünni on keeruline kindlaks määrata. Vanem rahvalaul ehk regilaul oli loomulik osa eestlase päevast. Regilaul kaotas oma tähenduse käsikäes hariduse laienemise ja kohaliku elu muutustega. Vanem rahvalaul hakkas ringlema umbes 18. sajandil, kuid kaotas oma populaarsuse 19. sajandi teises pooles, mil kerkis esile uuem rahvalaul. Asukohast lähtuvalt oli regilaul menukas ka 20. sajandil, nendeks paikadeks olid Kihnu, Kuusalu ja Setumaa. (Metsvahi & Valk, 2005)

Vanemale rahvalaulule on omane algushäälikute sarnasus ja riimumine (algriim) ning ühe mõtte edasi andmine mitut erinevat moodi (parallelism). Edasijõudnud rahvalauludes on lisaks algriimile ja parallelismile teatud meetrum. Uuema rahvalaulu üheks omapäraks on lõppriimilisus ja luulerea rühmitumine salmideks. Põlvest põlve pärandatud regilaulutraditsiooni edasimineku uuemale rahvalaulule, tähistab vanema ja uuema rahvalaulu põimumine ehk siirdevormiline rahvalaul. Siirdevormilistes rahvalauludes pole regilaulule omast vormiühust. Neile on omane vahelduva silbiarvuga värsid ja mitmekülgne värsimõõt. (Metsvahi & Valk, 2005)

Uuem rahvalaul sarnaneb literatuursele värsivormile. Uuema rahvalaulu omapäraks on värsside lõpus olevate sõnade või sõnaosade riimumine, terviklik kui ka loogiline jagunemine salmideks ning rõhulised ja rõhuta silbid. Võrreldes vanemat rahvalaulu ja uuemat rahvalaulu on uus lauluvorm rikkalikum ning lihtsamini vajaduste järgi kohandatav. Uuel lauluvormil on mitmekülgsem värsimõõt ja värsirütm ehk rõhuliste ja rõhutute silpide süsteemne kordumine värsis. (Rüütel, 2012)

Siirdevormiliste ja lõppriimiliste laulude lauluvormi sünni leidis aset käsikäes uutemoodi ajatunnetuse ja rahva eneseotsingute näol. Uuem lauluvorm peegeldab inimeste ümbruskonda ja vaimuilma transformeerumist. Võrreldes vanema rahvalauluga, kirjeldavad uuemad rahvalaulud päevakajalisi juhtumeid. Nende kirjeldus on sedavõrd täpne, et väga lihtsalt tekivad reaalsed ettekujutused. Uuemas rahvalaulu

on põimitud kindlatel kuupäevadel, kuudel või aastatel aset leidnud sündmused. Vanema rahvalaulu ehk regilaulu ajaline tähistamine tugineb teistlaadi ülesehitusel. Täpselt nagu muinasjuttudes, pole ka regilaulus kindlaid tõsiasju. Seetõttu on vanemas rahvalaulus korduvad sümbolid, mille põhjal saab tuletada ajaliselt kooskõlas olevaid situatsioone ja juhtumeid. Oluline on teada, et uuem rahvalaul on osa ajast, mil tasapisi muutus kihelkondlik ühtekuuluvustunne kui ka ühiskondlik ja kultuurialane terviklikkus. (Metsvahi & Valk, 2005)

Iga laul areneb ajas, samamoodi on kujunenud ka uuem rahvalaul. Tegemist on lõppriimilise salmilauluga, mis on pidevas muutumises koos maailmaga.

Uuem rahvalaul on justkui külauudised, kuid esitatud lauldes.

Loodud on kirjuid tekste ja vahvaid viise. Nii regivärsilises rahvalaulus kui ka uuemas rahvalaulus on tekstide loomisel kasutatud erinevaid emotsioone, kombeid, soove jpm.

Kõik on omavahel seotud. Ilma regivärsilise rahvalauluta ei oleks uuemat rahvalaulu.

1.2 Rahvapärase esitusstiili tunnuseid

Regivärsilise rahvalaulu lüürika hoiab endas erinevaid elutarkusi. Neid riime lugedes või lauldes, mõistame, kuidas meie kaugemate eellaste meelest maailm alguse sai, kuidas valmistuda mehele minekuks ja palju muud eluks vajalikku. Regilaulu algne sisu on paremini arusaadav, kui ollakse kursis rahvakultuuri kommete ja esemetega. Ühtlasi on väga teretulnud ka iseenda lahtimõtestus. (Roose, 2003)

Regivärsiline rahvalaul pole enam nii suur osa meie argielust. Nüüd saab seda kuulda teatud sündmustel või õppida süvitsi koolides, nt. Tartu Ülikooli Viljandi kultuuriakadeemias.

Celia Roose kirjutatud raamat “Kooli folkloorikogumik” toob välja, et regivärsilist rahvalaulu omandatakse peamiselt neljal moel, nendeks on:

- 1) Laulude omandamine kodus armsate pereliikmete keskis.
- 2) Laulude omandamine asjatundja rahvalauliku järgi, olles kursis tema repertuaariga ja jäljendades rahvalauliku esitusstiili.
- 3) Laulude omandamine kuulates helisalvestisi.
- 4) Laulude esitusviiside tundmaõppimine noodist. (Roose, 2003)

Vanemat tüüpi eesti rahvalaulu on laulud nii üksinda, paaris kui ka mitmekesi. Olenevalt laulust ja selle otstarbest. Osad laulud, mida üksinda lauldi olid uinutava rütmiga lüürilised laulud (hällilaulud), karjaselaulud, orvulaulud, maagilised kaebelaulud ja erinevaid töid toetavad laulud, et saaks töö kiiremini tehtud. Mitmekesi lauldi kiigelaule, kadri- või mardisandi laule, pulmadeks loodud laule ja palju muud vahvat. (Roose, 2003)

Rahvalaulude laulmist mõjutab ka aeg ja koht, nt. saunas perekeskis lauldes pole vaja mõelda kindlale kostüümile, meigile, valgustusele ja ruumile, kuid teleülekandes rahvalaulu esitades on vaja läbi mõelda kõik eelnevalt mainitu.

Laulutooni osas lähtub iga rahvalaulik enese hääle omapäradest, kuid samal ajal peab silmas erinevate laulude otstarvet. Näiteks, unelaule lauldakse madalalt, et see mõjaks lapsele rahustavalt ja uinutavalt, kuid see-eest helletatakse huikeid kõrges registris.

Väga oluline osa laulmisel on hingamine. Vanemat tüüpi eesti rahvalauludel on isemoodi lauluga liitumise- ja hingamisvõte. Tegemist on leegajusega, kus koor liitub eeslauljaga luulerea lõpus olevate silpide juures. Üksinda lauldes pole vaja niivõrd leegajust jälgida, vaid võib arvesse võtta oma tavapärast hingamist. Põhitooni kõrguse muutumine on tugevalt seotud esitusstiiliga, mis võib olla laulev, swingiv või retsitatiivne. Kõnelähedastes viisides on helitoonide ülesehitus külluslikum veerandtoonide osas. Igal rahvalaulikul on isemoodi esitusstiil ja laaditunnetus. Esitusstiili tunnuste alla kuuluvad rahvalaulude esitamisekõrgus ehk toon, hingamine, varieerimine, kaunistused, aktsent, emotsioon ja esitusstiil (laulev, retsitatiivne või swingiv). Vanemat tüüpi eesti rahvalaulu pole kunagi saadetud instrumentidel, mistõttu pole vaja liialt keskenduda nõ. korrektsele kõnemeloodiale. Kogu viiside mitmekülgsus oleneb esmajoones rahvalaulikust, laulus olevate värsiridade rütmide raskusest ja ettekande situatsioonist. (Roose, 2003)

Käesolev peatükk kajastab rahvapäraste esitusstiilide tunnuseid. Esitusstiili tunnuste alla kuuluvad rahvalaulude esitamisekõrgus ehk toon, hingamine, varieerimine, kaunistused, aktsent, emotsioon ja esitusstiil (laulev, retsitatiivne või swingiv).

Kogu informatsioon põhineb Celia Roose kogumikul "Kooli folkloorikogumik". Roose kogumik ilmus 2003. aastal. "Kooli folkloorikogumik" annab põhjaliku ülevaate regilauludest, lastelauludest, kalendrilauludest, laulumängudest, tantsudest ja muudest regilauludest. Rahvalaulu saab erineval moel õppida, olgu selleks noodist viisi lugemine, kodus - ema või vanaisa järgi laulu meelejätmine, arhiivisalvestiste kuulamine ja selle teadlik analüüs.

2. PÄRIMUSMUUSIKAST HIIUMAAL

2.1 Lühiülevaade pärimusmuusika ajaloost Hiiumaal

Hiiumaal, 20. sajandil on pärimusmuusika segunenud värvikate kultuuri kihtidega. Kõik on käinud käsikäes. Vanapärased jätkuvärsid ja algriimilised regivärsilised rahvalaulud on eksisteerinud üheskoos uuemate rahvalaulude, rahvaomaste kirikulaulude ja kodukootud lauludega. Ajas muutuv ja kasvav laulukultuuris on välja arenenud üleminekuvormilised laulud, kus on omaseid jooni algriimilisest regivärsilisest rahvalaulust (algriim, paralleelvärsid, kitsa heliulatusega viis) kui ka uuemast rahvalaulust (lõppriim, salmid, laia heliulatusega viis). Samuti on Hiiumaa põliselanikele iseloomulikud labajalavalsi viisidel esitatud naljatlevad tantsulaulud, kus on jäljendatud ka pilliheliseid.

(Kõmmus, 2017)

Lisaks uuemale rahvalaulule on Hiiumaalt kogutud ka regivärsilise rahvalaulu salvestisi. 1979. aastal on jäädvustatud hulganisti möödunud ajale omaseid erakordseid rehepeksulaule. Isemoodi regivärsilised rahvalaulud laulis salve Kõpu rahvalaulik ja rahvaluuleainestiku koguja - Elli Küttim. Tänu Küttimile on arhiveeritud mitmeid vanemaid laste- ja kalendrilaule, uuemaid ringmängu- ja tantsulaule kui ka hiidlastele omaseid torupilli-matkimisi. Hiidlaste ainulaadne pärimusmuusika oma külalaulude, lustakate ringmängude ja külluslikest variatsioonidest pungil hiiu valsiga õitseb tänaseni. Hiidlastele meeldib mängida või tantsida vahvate viiside ja rahvalaulude saatel. (Kõmmus, 2017)

Esialgne ja resultatiivne rahvalaulude talletamine toimus 1877, seda viis läbi Oskar Anders Ferdinand Mustonen. Ta oli Helsingi Ülikooli tudeng ja mainekas õpetaja. Rahvalaulude kogumine toimus Hiiumaal, Saaremaal ja Muhus. Mitmed aastad hiljem andis ta välja detailse kogumiku, kuhu olid lisatud ka toona kogutud rahvalaulud. Kogumiku pealkiri on “Virolaisia kansanrunoja” ehk “Vihukene eesti rahva laulusid”, see ilmus 1893. aastal. Mustoneni kogumikust leiab 65 rahvalauluteksti, mis pärinevad Hiiumaalt. Need 65 rahvalauluteksti jagunevad kahte leeri - 34 vanemat regilaulu ja 31 siirdevormilist ning uuemat riimuvat rahvalaulu.

Kogumikus pole välja toodud mitte ühegi rahvalauliku nime, kuid asukohaks on ühiselt märgitud Hiiumaa. (Põllo *et al.*, 2015)

Huvi rahvaluule kogumise vastu kasvas iga aastaga. Esimene teadaolev Hiiumaalt pärit rahvaluulekoguja oli Gustav Tikerpuu. Tänu talle sai Jakob Hurt oma kogusse erilaadset rahvapärimust, nii Pühalepast kui ka Reigist. Tikerpuu saatis Hurdale lastelaule, regivärsilisi rahvalaule, laulumänge, tantsulaule, siirdevormilisi ja uuemaid rahvalaule, müüte, rahvanaljandeid, keerdküsimusi (mõistatused), usundi- ja peretraditsioonidega seotud materjale. Hiidlastest rahvaluulekogujaid, kes kogusid kohalikku pärimust, Jakob Hurda üleskutsetele oli vähe, kuid see-eest olid nad põhjalikud, püüdlikud ja ettevõtlikud. (Põllo *et al.*, 2015)

Esmased Kõpust, Reigist ja Käinast pärinevad laulu- ja pillimeloodiad noodistas Peeter Süda. Tema kolleegiks oli tuntud pedagoog Gustav Lauri (Elli Küttimi isa). Seni teada Hiiumaalt pärit vanim helisalvestis on Reigi kihelkonnast. Selles salvestises mängib Jüri Bruusi (Jurri, Georg) hiiu kandlel. Bruusi pillimängu lindistas soomerootsi musikoloog Otto Andersson. (Põllo *et al.*, 2015)

Hiiumaal on sündinud mitmed andekad ja erilised rahvalaulikud, pillimehed kui ka pillimeistrid. Legendaarsed nimed on Juhan Maaker (Torupilli Juss), Elli Küttim, Leena Elmi, Lisette Lauri, Leeni Jõgi, Aino Engso, August Mölder, Liisa Siisberg, Agnes Kalju, Marta Kalju, Elena Palju, Teodor Paju, Tiiu Elbach, Sibille Tärk, Alma Hõbessaar, Aleksander Kärner, Joann Laid, Helene Põldvere, Jüri (Georg) Bruus, Johannes Sooster, Salme Mikk, Juhan Mikk, Aleksander Maaker, Alfred Nurmik, Rudolf Reimal (Köögi-Ruudi), August Tammest, Ella Erk, Daimi Tulp, Õie Jõemaa, Roleida Räis, Maimu Kallas, Taimi Mark, Johannes Sooster, Aadu Leika jne.

Pärimusmuusikuna on neist kõige rohkem tähelepanu saanud Juhan Maaker (Torupilli Juss). (Kõmmus, 2017)

Tuntud torupillimängija sündis Emmaste kihelkonnas, Muda külas. Ta sündis 26. märtsil, 1845. aastal. Juhani esimeseks juhendajaks oli Peet Maripuu, kes hakkas talle torupilli õpetama, kui Juhan oli alles kümneaastane. Peet oli ise hinnatud pulmapillimees. Ei läinud kaua aega, mil Torupilli Juss sai pulmades rahvast pillimänguga lõbustada. Torupilli Juss oli paljude lemmik, teda austati. Rahvas kutsus teda ka torupillikuningaks. Heal lapsel mitu nime. (Põllo *et al*, 2015)

August Pulst kirjutas kokkupuutest Torupilli Jussiga nõnda: “Küsimus seisib vaid selles - kust võiks tervikliku koosseisu välja tuua, et oleks ühest asukohast vähimalt laulik, pillimees ja tantsijad. Andmete kohaselt võis seda ainult setu osast, aga kõige populaarseima pillimehena oli Hiiust ülesantud kuulus Torupilli Juss. Kas Hiiust koos torupillimehega ka rühma ei saaks koostada, selle selgitamiseks saatsin eriülesandega välja vanimatest ja kogenumatest korjajatest Johan Jansi.” (Sildoja, 2014: 37)

Hiiumaalt pärit ja kogutud muusikapärimus on kirev. Hiiumaa on müstiline kompott erinevatest rahvalaulikutest, meloodiatest, rahvalauludest, tantsudest, ringmängudest, rahvanaljandidest, müütidest, mõistatustest, torupilli-matkimisest ja pere traditsioonidega seotud pärimusest.

Hiidlased austavad kõrgelt oma saare pärimust, kasutades seda tänapäevalgi.

2.2 Rahvaluule kogumine Hiiumaal

Ühed vanimad märkmed meie koduriigi rahvaluule kohta on tehtud aastal 1587. Need märkmed on pärit Hiiumaalt. Tegemist oli kahe eestikeelse vanasõnaga, mis kirjutas üles Lorenz Becker. Aastal 1832, nägid esmakordselt trükimusta Toomas Piritsonilt ja tema partnerilt, kaks retsitatiivset regilaulu. Rahvalaulud avaldati Rootsis, kuid need märkis üles soomlasest kirjanik ja keeleteadlane Carl Axel Gottlund. Mõlemad jutustavad regilaulud olid pärit Pühalepa kihelkonnast, Hagaste külast. Regilaulud kandsid nime “Kass kaevus” ja “Venna sõjalaul”.

(Põllo *et al.*, 2015)

Eestlased on olnud väga põhjalikud ja tragid rahvaluule kogumisel. Tänu meie oma inimestele on säilitatud suur osa väärtuslikku pärimust. Pea igas kihelkonnas on keegi, kes on detailse rahvaluule kogumisega silma jäänud. Eestlane on suutnud oma kodumaa üksikasjalikult läbi uurida. (Tampere, 2009)

Kombeks oli leida ja talletada päevakajalisi kui ka möödunud säravaid pärleid, olgu selleks rahvalaul, rahvaluule, värvikas isik jms. (Oras, 2008)

Raamat “Lauluväelised” kirjutab rahvaluule kogumisest nii viisi: “Tänapäeval võivad neid materjale suure eduga kasutada folkloristid ja etnograafid, ajaloolased, loodusteadlased, astronoomid, meteoroloogid, põllumajandusteadlased, sportlased, pedagoogid, kirjanikud, koreograafid, lavastajad, heliloojad, kunstnikud, oma kodukoha tundmaõppijad jne.” (Tampere, 2009: 238)

Pühalepa kihelkonnas elav sakslasest kirikuõpetaja Alexander Wilhelm von Sengbusch (1796 - 1882) oli mees, kes esimesena tundis suuremat teadlikku huvi Hiiumaa rahvaluule ja murdekeele säilitamise osas. Ta sündis Riias ja tema isa oli kaupmees. Alexander Wilhelm von Sengbusch oli omandanud Tartu Ülikoolis usuteaduse ning ühiskonnateadliku kõrghariduse. Sengbusch oli siiras ning kõigiga otsene suhtleja. Tema amet pastorina oli pikaajaline ning läbi oma sügava huvi Hiiumaa rahvaluule ja murdekeele kogumise vastu, muutus ka tema pikapeale oluliseks osaks hiidlaste juttudes. (Põllo *et al.*, 2015)

Eesti Rahvaluule Arhiivi kogudesse on jõudnud 15 434 Hiiumaalt pärit pärimussõnumit. Neist pooled on pärimuslikud jutustused (muinasjutud, rahvanaljandid, müüdid, humoristlikud rahvajutud jne.) (Põllo *et al.*, 2015)

Hiiumaa jutupärimuses on alati olulisel kohal olnud vägilasmuistendid Leigrist ja Suure-Tõllu vennast või pojast. On põnevaid rahvajutte, kuidas rammumees Leiger Hiiumaa saare lõi, mismoodi asukohad oma nimed on saanud, maastiku kujundamisest, kirikute ehitamisest ja hävitamisest ning mitmetest jõukatsumustest koos vanapagana ja kõigi muude vaenlastega. Leiger esindab talupojatarkust ja tema tegemisi kirjeldavates lugudes on sageli leitavad mõtlemapanevad soovitusel. (Põllo *et al.*, 2015)

Tähtis osa Hiiumaa jutupärimusest on erilised mälestused silmapaistvatest hiidlastest, sõltumata ametist. Need inimesed on mingil moel hiidlastele südamesse pugunud. Palju on räägitud Ungern-Sternbergidest, Stackelbergidest ja eelnevalt mainitud Sengbuschist. Enamasti on läbivateks teemadeks humoorikad ja vähem humoorikad kokkupuuted lihtrahva ja ülemklassi vahel. (Põllo *et al.*, 2015)

Olen Ungern-Sternbergide kohta lapsena väga palju erinevaid rahvajutte kuulnud. Mul on vedanud sellega, et meie pere koduaknast paistab üks kollane puidust maja. Seda kutsutakse Valitsejamajaks ning seal on elanud ka Ungern-Sternbergid. Minu kodukohas on mitmeid erinevaid seoseid Ungern-Sternbergidega.

Hiiumaalt on pärit hämmastav kogus erilaadset pärimust, Eesti Rahvaluule Arhiivi kogudesse on jõudnud 15 434 märget. Mitmed rahvaluulekogujad, nii kohalikud kui ka mandrilt on jäänud oma tegemistega väga eredalt silma. Selles peatükis kasutasin kolme raamatut, nendeks olid “Regivärsist netinaljadeni”, “Hiiumaa-, loodus, aeg, inimene” ja “Lauluväelised”. Hiidlannana julgen kinnitada, et me naudime nalja tegemist, austame oma kodusaart kui ka sellega seotud pärimust.

2.3 Elli Küttim (05.04.1909 - 24.02.1993)

Elli Küttimi elu oli väga värvikas, kuid ka keeruline. Tema isa oli Hiiumaa pedagoog Gustav Lauri. Lauride peres oli üheksa last, Elli oli kolmas laps. Elli sündis 5. aprillil 1909. Tema sünnikohaks oli Kõpu küla. Esimene Lauride pere laps oli Linda Emilie Lauri (mehele minnes Bergman), seejärel Aino Rosalie Lauri (mehele minnes Roosa), Elli Lauri (mehele minnes Küttim), Karl August Lauri, Arvid Johannes Lauri, Selma Lisette Lauri, Friida Lauri (mehele minnes Teng), Heino Laur ja Hilja Laur. Heino ja Hilja perekonnanime erinevus on seotud 1940. aastatel toimunud riigikorravahetustega, millega seoses muudeti paljudel inimestel isikuandmeid.

Elli elus oli erinevaid raskuseid, kuid üks keerulisemaid oli seotud tema tervisega. Tal oli liikumispuue, mis oli tingitud lastehalvatusest. Sellegi poolest oli Elli äärmiselt püüdlik, anderikas ja teotaheline. Ta on lõpetanud Tallinna Gümnaasiumi ja Hiiumaa majapidamiskooli. Armsa isa, Gustav Lauri radades oli ka Elli õpetaja. Ta õpetas Suuremõisas ja Kõpus. Elli võttis väga kohusetruult kohaliku pärimuse arhiveerimist. Tänu talle on teada Reigi kihelkonna mitmekülgsest pärimusest ja väärt elukogemustest. Ellile meeldis väga kirju saata. Ta oli Eesti Kirjandusmuuseumi folkloori (rahvaluule) osakonna ja Emakeele Seltsi kauaaegne kirjasaatja. Just tänu Ellile on säilinud paljud Kõpus lauldud rahvalaulud ja põnevad rahvajutud. Suur osa tema kogust on Hiiumaa Muuseumi Pikas majas. Elli oli abielus Villem Küttimiga, kuid kahjuks kaotas ta oma abikaasa 1949. aastal kurva paadiõnnetuse pärast. Neil oli ühine laps Tiina, kelle Elli üksinda üles kasvas.

Elli oli imetlusväärne ja hooliv pedagoog. Tegemist oli sooja inimesega. Ta oli suurepärase lugude jutustaja ja laulja. Lauldes tekkis tal silmadesse sära, mis pani inimesed asjast huvituma ja kuulama. Ta on paljudes kutsunud esile huvi Hiiumaa pärimuse vastu, kaasa arvatud ka minus. Koduloolasena on ta inspireerinud mitmeid hindama ja arhiveerima oma perelugusid.

Elli oli imetlusväärne ja tugev naine. Ta suri 24. veebruaril 1993, ta on maetud Kõpu kalmistule. (Küttim *et al.*, 2019)

Eesti Kirjandusmuuseumi Rahvaluule arhiivi teadur Helen Kõmmus on öelnud Elli Küttimi kohta veel nõnda: “Rehepeksulaulu esitaja, 1909. aastal Kõpu külas sündinud Elli Küttim oli üks eriline inimene. Ta teadis, kuidas sõnade peale lugemisega valu ära

võtta, millised suguvõsad olid Hiiumaal viimased krati pidajad, kus kulgevad Kõpu mägede sisse rajatud salakäigud ja kuhu on maetud Rootsi kuningas Ingmari varandus. Eriliselt oli tal aga hinges legend, kunagi Hiiumaal peetud suurest sõjast ja saare taasasutamisest kahe viimase ellujäänu poolt. Noorpõlves vanadelt hiidlastelt kuulnud armastusloo mõjul, saigi Elli terveks eluks rahvaluulest võlutud. Elli oli üks meie Eesti Rahvaluule Arhiivi aktiivsemaid ja armastatumaid kaastöölisi. Hea jutusoonega kõplane oli kõrge vanuseni, aastani 1993 folkloristide poolt hinnatud ja sageli külastatud pärimusetundja, imetleti tema suurepärase mälu ja üksikasjalikku kodukoha tundmist. Korduvalt kiideti tema head lauluhäält ja suurepärast viisipidamist.” (Taim, K, 2018: 2:47 - 3:50).

Antud seminaritööga seotud informatsiooni kogumislugu algas esialgsete märkmete tegemisega. Panin paika kindlad teemad, mis oleksid kooskõlas seminaritööga. Samuti otsisin välja asutused (nt. Hiiumaa Muuseum) ja isikud, kes on seotud mingit viisi Hiiumaa pärimusega või uurinud erinevate rahvalaulikute kohta üle Eesti (nt. muusikateadlane Janika Oras, Eesti Rahvaluule Arhiivi vanemteadur Helen Kõmmus, muusik Celia Roose, Hiiumaa ajaloo ja omakultuuri uurija Helgi Põllo).

Ühendust asutuste ja isikutega sain telefonitsi, kirja teel või kohtumiste näol. Lisaks uurisin eelnevalt tehtud tööde kohta.

Seminaritööd tehes on mul olnud palju äratundmisrõõmu. Olles ise pärit Hiiumaalt on vahva lugeda paikade kohta, mis on Elliga seotud. Olen samamoodi pärit ja elanud Reigi kihelkonnas, just nagu Elli. Veel oli tore lugeda, et Hiiumaa Muuseumis on hoiul mitmed Elli kogutud märkmed. Seal töötas aastaid minu ema ja lapsena veetsin Pikas Majas palju aega koos oma kaksikõega. Tol ajal polnud õrna aimugi, et ühel päeval lähen sinna Elli Küttimei kohta materjale uurima.

3. MEETOD JA ANALÜÜS

3.1 Uurimismeetod

Uurimuse eesmärgiks on Elli Küttimi isikupärase stiili kaardistamine. Laulude puhul analüüsin mitmeid tahke, mis on minu, kui tulevase rahvalauliku jaoks iseloomustav ja oluline iga pärimuslaulja juures. Nendeks esitusstiilide tunnusteks on esitamisekõrgus ehk toon, hingamine, varieerimine, kaunistused, aktsent, emotsioon ja esitusstiil (laulev, swingiv või retsitatiivne). (Roose, 2003)

Helisalvestiste tükk tüki haaval käsitlemine võimaldab üksikasjalikku analüüsi ning süvenemist kindlale tunnusele.

Niimoodi, ei lähe mul midagi kaduma ja saan lauludest selge ülevaate.

Arhiivisalvestiste korrektne noodistamine on ajamahukas ja keeruline ettevõtmine. Iga helisalvestis on isemoodi kvaliteediga. Viletsa kvaliteedi puhul võin saada vale arusaama laulude tempost kui ka helikõrgusest. Võimalikult täpse tulemuse jaoks, kasutasin muusikatöötlusprogrammi *Audacity*, mille abil sain laulude tempo täpselt nii aeglaseks või kiireks, kui soovisin.

Noodistamist alustasin esmalt laulu kuulamisega. Seejärel panin paika helistiku ja vormi, kõik märkmed tegin esialgu noodipaberile. Nii on mul endal alati lihtsam ja parem teha parandusi. Tegin esialgu kõik kuulmise järgi, kuid pärast kontrollisin oma kirjapandut klaveri abil üle. Valmis noodistused kandsin noodistusprogrammi *Sibelius*.

Laulude noodistused on leitavad seminaritöö lisadest 1-5.

3.2 Uurimismaterjal

Valisin välja järgmised viis Elli Küttimi helisalvestist. Kõik need laulud on salvestatud Hiiumaal, aastatel 1962 või 1979. Need on salvestanud Erna Tampere, Mart Jallai ja Aino Strutzkin.

Helisalvestised on eri pikkusega, kõige pikem neist “Pilkelaul külatüdrukutest” - 2:38 ning kõige lühem “Tee luuda ja too luuda” - 0:24.

Helisalvestised pärinevad Eesti Kirjandusmuuseumi Eesti Rahvaluule Arhiivist.

1. “Kõpu meremeeste laul” - RKM, Mgn. II 1652 e < Reigi khk, Kõpu k. < Erna Tampere ja Mart Jallai < Elli Küttim, snd. 1909 (1979)
2. “Liiri-lõõri, lõokene” - RKM, Mgn. II 1651 b < Reigi khk, Kõpu k. < Aino Strutzkin < Elli Küttim, snd. 1909 (1962)
3. “Oh kui rasked on minu päevad” - RKM, Mgn. II 3134 (3) < Reigi khk, Kõpu k. - Erna Tampere ja Mart Jallai < Elli Küttim, snd. 1909 (1979)
4. “Pilkelaul külatüdrukutest” - RKM, Mgn. II 1652 c < Reigi khk, Kõpu k. < Aino Strutzkin < Elli Küttim, snd. 1909 (1962)
5. “Tee luuda ja too luuda” - RKM, Mgn. II 3134 (18) < Reigi khk, Kõpu k. < Erna Tampere ja Mart Jallai < Elli Küttim, snd. 1909 (1979)

3.3 Laulurepertuaari ja esitusstiili tunnuste analüüs

Laulurepertuaari ja esitusstiili tunnuste analüüsi arusaadavaks ülevaateks, koostas in igast väljavalitud rahvalaulust tabeli. Tabelist leiab nii esitusstiili tunnuseid kui ka muid olulisi aspekte nt. taktimõõd ja laulusõnad.

Tuletan meelde, et esitusstiili tunnuste alla kuuluvad rahvalaulude esitamisekõrgus ehk toon, hingamine, varieerimine, kaunistused, aktsent, emotsioon ja esitusstiil (laulev, retsitatiivne või swingiv). (Roose, 2003)

Elli Küttim - “Kõpu meremeeste laul”:

Tabel 1. “Kõpumeremeeste laul”

	Salvestatud 1979
Helistik (esitamisekõrgus)	G-duur
Taktimõõd	4/4
Emotsioon	Heatujuline
Hingamine	Laulab pikalt ja hingab harva
Laulusõnad	Leiab lisa 2. alt
Esitusstiil	Swingiv ja retsitatiivne
Varieerimine	Selles rahvalaulus puuduvad
Aktsent	Selles laulus ei jäänud mul kõrva mingisugust aktsendi eripära
Kaunistused	Selles rahvalaulus puuduvad

“Kõpu meremeeste laul” on G-duuris ja 4/4 taktimõõdus. Helisalvestise peal on kaks salmi. Enne laulmist Elli pisut jutustab ja räägib tolle rahvalaulu taustast.

Lüürika kirjeldab meremeeste elu ja Tallinnasse minekut (laulusõnad leiab lisa 2. alt). Helisalvestise pealt kostab selgelt svingiv ning retsitatiivne esitusstiil. Samuti jääb kõrvu rahvalaulu kergus ja Elli hea tuju. Selles rahvalaulus ma ei täheldanud isemoodi aktsenti, kaunistusi ega varieerimist. Kopsumaht on Ellil väga hea. Ta laulab pikalt ja hingab harva, kuigi seda laulu analüüsid, mulle tundub, et tal on nina veidi kinni. Elli laulmisest kuuleb ära “ katkematu mõnu”, millest rääkis oma loengus ka Veljo Tormis. Tormis ütles sedamoodi: “Tarvitades rahvapärast regiviisi nimetust “mõnu”, võib mõnuga öelda: katkematu mõnu. Ühtlaselt voolav laulujõgi.” (Tormis, 2008: 7)

Kogu eelnevalt mainitud informatsiooni leidmiseks (vt. tabel 1).

Elli Küttim - “Liiri-lõõri, lõokene”:

Tabel 2. “Liiri-lõõri, lõokene”

	Salvestatud 1962
Helistik (esitamisekõrgus)	G-duur
Taktimõõt	2/4
Emotsioon	Hellahingeline
Hingamine	Hingab iga kahe värsirea tagant, laulab pikalt ja hingab harva.
Laulusõnad	Leiab lisa 5. alt
Esitusstiil	Laulev
Varieerimine	Vahepeal laulab viisirea lõpus g-noodi asemel a-nooti.
Aktsent	Selles laulus ei jäänud mul kõrva mingisugust aktsendi eripära
Kaunistused	Selles rahvalaulus puuduvad

“Liiri-lõõri, lõokene” on G-duuris ja 2/4 taktimõõdus. Minu meelest laulis Elli Küttim seda rahvalaulu hellahingeliselt ja laulvalt. Ellile meeldib laulda ühe pika hingetõmbega, selles laulus ta hingab iga kahe värsirea tagant ja laulab nii kaua kuni õhku on. Mulle ei jäänud kõrva isemoodi aktsenti või kaunistusi, kuid vahepeal ta varieeris viisirea teises pooles, kasutades g-noodi asemel a-nooti. Laulusõnad leiab lisa 5. alt. Kogu eelnevalt mainitud informatsiooni leidmiseks (vt. tabel 2).

Elli Küttim - “Oh kui rasked on minu päevad”:

Tabel 3. “Oh kui rasked on minu päevad”

	Salvestatud 1979
Helistik (esitamisekõrgus)	C-duur
Taktimõõt	2/4
Emotsioon	Vaheldusrikas ja lustlik
Hingamine	Salmis kui ka vaheosas hingab alati rea lõpus
Laulusõnad	Leiab lisa 1. alt
Esitusstiil	Laulev ja retsitatiivne
Varieerimine	Selles rahvalaulus puuduvad
Aktsent	Selles laulus ei jäänud mul kõrva mingisugust aktsendi eripära
Kaunistused	Selles rahvalaulus puuduvad

“Oh kui rasked on minu päevad” on C-duuris ja 2/4 taktimõõdus. Tegu on väga lustaka uuema rahvalauluga, mille saatel on ka vahva tantsida. Selles rahvalaulus ma ei täheldanud isemoodi aktsenti, kaunistusi ega varieerimist. Elli laulab seda rahvalaulu vaheldusrikkalt ja lustakalt, põimides omavahel laulvat ja retsitatiivset esitusstiili. Salmis kui ka vaheosas hingab ta alati rea lõpus. Humoorikad laulusõnad leiab lisa 1. alt. Kogu eelnevalt mainitud informatsiooni leidmiseks (vt. tabel 3).

Elli Küttim - “Pilkelaul külatüdrukutest”:

Tabel 4. “Pilkelaul külatüdrukutest”

	Salvestatud 1962
Helistik (esitamisekõrgus)	F-duur
Taktimõõt	2/4
Emotsioon	kaval ja põgusalt naerev
Hingamine	Hingab peale igat värsirea kordust
Laulusõnad	Leiab lisa 3. alt
Esitusstiil	Retsitatiivne (veidi ka svingiv)
Varieerimine	Selles rahvalaulus puuduvad
Aktsent	Selles laulus ei jäänud mul kõrva mingisugust aktsendi eripära
Kaunistused	Selles rahvalaulus puuduvad

“Pilkelaul külatüdrukutest” on F-duuris ja 2/4 taktimõõdus. Elli Küttim laulab seda uuemat rahvalaulu kavalalt ja helisalvestiselt on kuulda põgusat naeratust. Seda rahvalaulu analüüsidest kuulsin suuremal määral retsitatiivset esitusstiili, kuid vahepeal põgusalt ka svingivat esitusstiili. Elli hingab peale igat värsirea kordust. Selles rahvalaulus ma ei täheldanud isemoodi aktsenti, kaunistusi ega varieerimist.

Laulusõnad leiab lisa 3. alt. Kogu eelnevalt mainitud informatsiooni leidmiseks (vt. tabel 4).

Elli Küttim - “Tee luuda ja too luuda”:

Tabel 5. “Tee luuda ja too luuda”

	Salvestatud 1979
Helistik (esitamisekõrgus)	C-duur
Taktimõõt	3/4
Emotsioon	Väsinud
Hingamine	Hingab iga värsirea lõpus
Laulusõnad	Leiab lisa 4. alt
Esitusstiil	Laulev (veidi ka retsitatiivne)
Varieerimine	Selles rahvalaulus puuduvad
Aktsent	Selles laulus ei jäänud mul kõrva mingisugust aktsendi eripära
Kaunistused	Selles rahvalaulus puuduvad

“Tee luuda ja too luuda” on C-duuris ja $\frac{3}{4}$ taktimõõdus. Selles helisalvestises kõlas Elli minu jaoks väsinuna. Hääled on tuim ja nõrk. Nagu eelnevalt mainitud, on Ellil kopsumaht väga hea. Siingi ta hingab iga värsirea lõpus. Tolle uuema rahvalaulu esitusstiil on laulev, iga sõna venib mõnusalt. Selles rahvalaulus ma ei täheldanud isemoodi aktsenti, kaunistusi ega varieerimist. Laulusõnad on kelmikad, need leiab lisa 4. alt.

Kogu eelnevalt mainitud informatsiooni leidmiseks (vt. tabel 5).

KOKKUVÕTE

Antud töö eesmärk oli välja selgitada legendaarse rahvalauliku ja rahvaluulekoguja Elli Küttime esitusstiili tunnuseid. Lisaks analüüsida ja noodistada Elli Küttime laulurepertuaarist, minu poolt välja valitud rahvalaulud.

Kõik töös kasutatud helisalvestised pärinevad Eesti Kirjandusmuuseumi Eesti Rahvaluule Arhiivist.

Eesmärgist lähtuvalt sõnastasin uurimuse probleemi: millised olid legendaarse rahvalauliku ja rahvaluulekoguja Elli Küttime esitusstiili tunnused?

Antud töös rääkisin lühidalt veel uuemast rahvalaulust, rahvaluulest ja selle kogumisest Hiiumaal, rahvapärase esitusstiilide tunnustest, pärimusmuusikast Hiiumaal ja Elli Küttime. Noodistasin Elli Küttime kokku viis lugu, analüüsisin ja selgitasin välja Elli Küttimele omased esitusstiili tunnused.

Töö tulemusena sain teada, millised esitusstiili tunnused olid legendaarse rahvalauliku ja rahvaluulekogujale omased.

Elli Küttime kasutas rahvalaule lauldes pea- ja rinnahäält. Elli esitatud uuemate rahvalaulude taktimõõt oli vahelduv ning mitmekülgne. Igas välja valitud rahvalaulus oli isemoodi emotsioon. Elli Küttime oli tema vanuses oleva proua kohta imetlusväärne kopsumaht. Küttime laulurepertuaaris sai kuulda nii laulvat, svingivat kui ka retsitatiivset (jutustavat) laulustiili. Ellil oli omapärane malbe hääletämber, milles peitus kavalust kui ka soojust. Tegemist oli küll vanema prouaga, kuid tema laule kuulates sain aru, et tema hing on noor ning lustakas. Tema lauludes oli isemoodi kergus ja elurõõm. Elli Küttime esituses ma ei täheldanud isemoodi aktsenti, kaunistusi ega varieerimist (välja arvatud “Liiri-lõõri, lõokene”, kus ta laulis vahepeal g-noodi asemel a-nooti).

Elli Küttime laulurepertuaari ja esitusstiili tunnuste veelgi täpsemaks kaardistamiseks oleks mõistlik noodistada kõik tema sisse lauldud pärimuslaulud ning neid analüüsida.

SUMMARY

The main purpose of this research was to identify the characteristics of the performance style of the legendary folk singer and folklore collector Elli Küttim. In addition, to analyse and transcribe the newer folk songs selected by me from Elli Küttim's song repertoire. The recordings originate from 1962 and 1979.

The main problem of the work is defined as follows: what are the characteristics of the performance style of the legendary folk singer and folklore collector Elli Küttim?

In this work, I also briefly discussed about folk singing, folklore and its collection in Hiiumaa, the characteristics of the performance style of a legendary folk singer, folk music in Hiiumaa and biography of Elli Küttim. I transcribed a total of five songs by Elli Küttim, analysed and identified the characteristics of Elli Küttim's performance style.

In conclusion, I found out which features of the performance style were characteristic of the legendary folksinger and folklore collector. Elli Küttim likes to use the head and chest voice when singing folk songs. The time signature of Elli's newer folk songs was varied and versatile. Each selected folk song had a different emotion.

In the course of the work, it also became clear that Elli Küttim had a very good lung capacity, always breathing deeply and singing until she could breathe no more. Elli was multifaceted in her performance styles, with singing, swinging and recitative (narrative) styles.

The next step towards a better understanding of Elli Küttim's singing repertoire and performance style, would be the transcription, analysis and comparison of all of her recorded work.

ALLIKAD

Riikliku Kirjandusmuuseumi kogu helisalvestused:

“Kõpu meremeeste laul” - RKM, Mgn. II 1652 e < Reigi khk, Kõpu k. < Erna Tampere ja Mart Jallai < Elli Küttime, snd. 1909 (1979)

“Liiri-lõõri, lõokene” - RKM, Mgn. II 1651 b < Reigi khk, Kõpu k. < Aino Strutzkin < Elli Küttime, snd. 1909 (1962)

“Oh kui rasked on minu päevad” - RKM, Mgn. II 3134 (3) < Reigi khk, Kõpu k. - Erna Tampere ja Mart Jallai < Elli Küttime, snd. 1909 (1979)

“Pilkelaul külatüdrukutest” - RKM, Mgn. II 1652 c < Reigi khk, Kõpu k. < Aino Strutzkin < Elli Küttime, snd. 1909 (1962)

“Tee luuda ja too luuda” - RKM, Mgn. II 3134 (18) < Reigi khk, Kõpu k. < Erna Tampere ja Mart Jallai < Elli Küttime, snd. 1909 (1979)

ERR - Eesti Rahvusringhääling:

Taim, K. (27.06.2018). PÄRITUD LAUL: Rehepeksulaul. [Raadiosaade].

ERR. <https://arhiiv.err.ee/audio/vaata/paritud-laul-paritud-laul-rehepeksulaul>

Fotod:

LISA 6: ERA, Foto 12436 < Reigi, Kõpu k. - Ellen Liiv (1979),

<https://kivike.kirmus.ee/index.php?oid=1&module=400&op=3&pid=ERA-14139-69799-03480>

LISA 7: Portreefoto. Elli Küttime, HKM Fp 644:11 F 1191, Hiiumaa

Muuseumid SA, <http://www.muis.ee/museaalView/1627038>

LISA 8: Elli Küttime huviliste ringis, HKM Fp 975:20 F 5658, Hiiumaa

Muuseumid SA, <http://www.muis.ee/museaalView/2211710>

KASUTATUD KIRJANDUS

Kõmmus, H. (2017). Hiiumaa rahvalaulud, pillilood ja tantsud. Tartu: EKM Teaduskirjastus.

Küttim D.-I., Põld L., Põld G., Klee E. & Küttim E.-Ü. (2019). Elli Küttim: Nii oli kord. Tallinn.

Metsvahi, M & Valk, Ü. (2005). Regivärsist netinaljadeni. Sissejuhatus rahvaluulesse. Tallinn: Koolibri.

Oras, Janika. (2008). Viie 20. sajandi naise regilaulumaailm. Arhiivitekstid, kogemused ja mälestused. Tartu: Eesti Kirjandusmuuseumi Teaduskirjastus.

Põllo, H., Telvik, A & Mäeots, E. (2015). Hiiumaa. Loodus Aeg Inimene. Tallinn: Tallinna Raamatutrükikoda.

Roose, C. (2003). Kooli folkloori kogumik. Tallinn: Avita.

Rüütel, I. (2012). Eesti uuema rahvalaulu kujunemine. Tartu: Eesti Kirjandusmuuseumi Teaduskirjastus.

Sildoja, Krista. (2014). Äratismäng uinuvale rahvamuusikale. August Pulsti mälestusi. Tallinn: Eesti Teatri- ja Muusikamuuseum.

Tampere, H. (2009). Lauluväelised. Tartu: Ilmamaa.

Tormis, Veljo. (2008). Regilaulmise stiilitunnused [Loengutsükkel PDF].
http://www.tormis.ee/Regilaulmise_stiilitunnused.pdf

LISAD

Lisa 1: Elli Küttim - "Oh kui rasked on minu päevad" (1979)

Salvestatud 1979

Oh kui rasked on minu päevad

Elli Küttim

1. Oh kui ras - ked on mi - nu päe - vad, jaa, ja - a, jaa.
2. Mind kui lin - du püü - e - ta - kse, jaa, ja - a, jaa.
3. Tä - na sai mind jää - ger nä - ha, jaa, ja - a, jaa.

5
Se - da kõik mi - nu ven - nad näe - vad, jaa, jaa, jaa.
Sa - ge - dast ka - müü - e - ta - kse, jaa, jaa, jaa.
Püü - dis mul - le tü - li te - ha, jaa, jaa, jaa.

9 Ref.:
Ai - ki, tsai - ki tsi - ra - vi - ru Mih - kel, Too - mas, sir - kel tru - la - la - a,

13
ai - ki, tsai - ki, tsi - ra - vi - ru Mih - kel, Too - mas, sir - kel pal - jas - pea.

RKM, Mgn. II 3134 (3) < Reigi khk, Kõpu k. - Erna Tampere ja Mart Jallai < Elli Küttim, snd. 1909 (1979). Noodistanud Anne-Mai Valk (2023).

Lisa 2: Elli Küttim - "Kõpu meremeeste laul" (1979)

Salvestatud 1979

Kõpu meremeeste laul

Elli Küttim

1.Näe, ü-he kor-ra tu-lin mi-na Tal-lin-nas-se jää, tu-lin Tal-lin-na-sse jää, tu-lin
Tal-lin-na-sse jää, läk-sin lui-de a-ga lou-k-a Rei-nu-ga, näe, Rei-nu-ga, näe,
Rei-nu-ga. 2.Läk-sin pul-gan-dil ja pul-ga-ndi-i var-ga, näe, var-ga, näe,
var-ga. Läk-sin pul-gan-dil ja pul-ga-ndi-i var-ga, näe, var-ga, näe,
var-ga. 3.Siis pul-ga-ndi a-ga Ju-han tu-li, tu-li ka, näe, tu-li, tu-li ka, näe, tu-li, tu-li ka, pikk
te-vas te-mal sel-gas o-li, o-li ka, näe, o-li, o-li ka, näe, o-li, o-li ka.

Lisa 3: Elli Küttim - "Pilkelaul külatüdrukutest" (1962)

Salvestatud 1962

Pilkelaul külatüdrukutest

Elli Küttim

Kõr - ges - saa - re mõi - sast tu - le - me ja

3
Kõr - ges - saa - re mõi - sast tu - le - me

Kõrgessaare mõisast tuleme (ja),
luidelt viina võtame,
Jõuame siis Tammistu, sääl olid koerad kammitsas,
Tammistu lipu saare all, sääl oli tehtud poistest vall,
Tammistu Alm oli kõige all ja Tammistu Alm oli kõige all.
Viit tal valgeid kaks ja kolm, äi neid riku rehetolm.
Vende reied nõnda pehmed, justap vesi linnueh.
Saralde Liisul mustad käised, siakarvast sukapõised.
Männikuul üks lahti suu, hambad paistvad niikui kuu.
Lepikul on tuiman, magab kambris aseme all.
Kubja Kreetu äi või laita, see laseb Pilbi ja Peetri aita.
Tearu Liisu juoksis ouest, nii et nisad paukust põuest.
Põllumaa Madli miil on hale, et tema teiste laulus pole.

Lisa 4: Elli Küttim - “Tee luuda ja too luuda” (1979)

Salvestatud 1979

Tee luuda ja too luuda

Elli Küttim

Tee luu - da ja too luu - da ja pü - hi väi - mees väl - ja,

5
siit nur - gast ja sea - lt nurgast, kesk - põ - ran - da - le kok - ku,

9
eest - sei - nast ta - gu - sei - na ja ta - gu - vä - ra - vast väl - ja.

RKM, Mgn. II 3134 (18) < Reigi khk, Köpu k. < Erna Tampere ja Mart Jallai < Elli Küttim, snd. 1909 (1979). Noodistanud Anne-Mai Valk (2023).

Lisa 5: Elli Küttim - "Liiri-lõõri lõokene" (1962)

Salvestatud 1962

Liiri-lõõri, lõokene

Elli Küttim

Liiri, lõõri, lõokene,
piiri, pääri pääsuke,
kus su kulla pesakene?
Elu ees, aavikus.
Toa taga tammikus,
kuiva kuusetuti otsas,
kus see kuiv kuusk ise jäi?
Vanamees raius kuuse maha.
Kus see vanamees ise jäi?
Vanamees suri ise ära.
Kus see vanamees maha maeti?
Pika põllupeenra alla.
Kus see peenar ise jäi?
Ätsed katsid peenra ära.
Kus need ätsed ise jäid?
Neitsi noppis ätsed ära.
Kus see neitsi ise jäi?
Neitsi hüppas kivi otsa.
Kus see kivi ise jäi?
Vesi veeretab kivi ära.
Kus see vesi ise jäi?
Kirihärg rüüpas vee ära.
Kus see kirihärg ise jäi?
Tappur tappis kivihärja ära.
Kus see tappur ise jäi?
Tappur läks metsa kännu otsa.
Kus see känd ise jäi?
Karu käristas kännu üles.
Kus see karu ise jäi?
Karu läks muise muile maile.
Jättis pojad meie maale,
pojad viidi linna laadale.
Õpeti seal tantsima
ja kepi najal kõndima.

Lisa 6: Pildil rahvalaulik ja rahvaluulekoguja Elli Küttem ja folklorist Erna Tampere (Kõpus, 1979)

Foto: Ellen Liiv. ERA, Foto 12436.

Lisa 7: Elli Küttem huviliste ringis (1970)

Foto: Hiiumaa muuseum. HKM Fp 975:20 F 5658.

Lisa 8: Portreefoto Elli Küttemist (aasta pole teada)

Foto: Hiiumaa muuseum. HKM Fp 644:11 F 1191.